

TOSHKENT DAVLAT
IQTISODIYOT UNIVERSITETI

**SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI
TAKOMILLASHTIRISH ORQALI
MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI
TA'MINLASH ISTIQBOLLARI MAVZUSIDAGI
RESPUBLIKA
ILMIY-AMALIY KONFERENTSIYASI**

2023-YIL 10-Noyabr

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

SOLIQLAR VA SOLIQQA TORTISH KAFEDRASI

**“SOLIQ MA’MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH
ORQALI MAKROIQTISODIY BARQARORLIKNI TA’MINLASH
ISTIQBOLLARI” MAVZUSIDAGI**

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENTSIYASI

MATERIALLAR TO’PLAMI

2023-yil 10-noyabr

даражаси етарли эмаслиги, шунингдек, кўчмас мулк ва ер участкаларини тўлик ҳисобга олиш ва қийматини объектив аниқлашнинг мавжуд эмаслиги.

2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган солиқ юкини камайтириш ва солиқ солиш тизимини соддалаштириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш вазифаларини амалга ошириш мақсадида, шунингдек, кенг жамоатчилик муҳокамаси натижалари ҳамда Халқаро валюта жамғармаси, Жаҳон банки ва халқаро экспертларнинг тавсияларидан келиб чиқиб Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепциясининг асосий йўналишлари белгиланди.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 29.06.2018-йилдаги “Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида”ги ПФ-5468-сон Фармонида ўз аксини топди.

Шу билан бирга солиқ маъмурчилиги соҳасида бир қатор муҳим ўзгаришлар амалга оширилди, жумладан, солиқ органларининг ташкилий тузилмаси қайта кўриб чиқилди, унда хизмат қилишга йўналтирилган ва очиқлик тамойиллари максимал даражада жорий этилди.

Сўнгги беш йил ичида мамлакатда “мутлақо янги солиқ тизими” яратилди, шунингдек, янги Ўзбекистон руҳига мос келадиган Солиқ кодексининг янги таҳрири қабул қилинди.

Мамлакатда кенг кўламли ислохотлар бошланиши ва янги Ўзбекистон қурилиши билан солиқ соҳаси ҳам тубдан ўзгарди. Ўша пайтда амалдаги Солиқ кодекси янги талабларга жавоб бермаслиги ҳаммага аён бўлди.

Шу боисдан Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 30-декабрдаги ЎРҚ-599-сонли “Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига ўзгартиш ва кўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни билан Солиқ кодексининг янги таҳрири амалиётга жорий қилинди.

Янги таҳрирдаги Солиқ кодекси макроиқтисодий вазиятнинг барқарорлигини, давлат бюджети ва унинг даромадларини шакллантиришнинг барқарорлигини таъминлашга, солиқ қонунчилигини соддалаштиришга, солиқ муносабатлари соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги қарама-қаршилиқлар ва тўқнашувларни бартараф этишга, виждонли солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишни кучайтиришга қаратилган.

Шундай қилиб, мустақиллик йилларида режадан кейинги иқтисодиётни бозорга айлантиришнинг энг мураккаб молиявий-иқтисодий шароитида Ўзбекистонда тубдан янги солиқ тизими яратилди, бу нафақат давлат

ижтимоий-иқтисодий дастурларини молиялаштириш учун зарур бўлган ресурсларни шакллантиришни таъминлашга, балки айти пайтда бюджет тақчиллигини изчил қисқартириш, бюджет харажатларини рационализация қилиш, янги молия бозорлари ва молия институтларини шакллантириш орқали макроиқтисодий барқарорлаштириш сиёсатини амалга оширишга имкон берди.

Хасанова Ситора Исламовна

Бухоро давлат университети Иқтисодиёт мутахассислиги

1-босқич магистранти

ЎСИШ ВА РИВОЖЛАНИШНИНГ СОДДА МОДЕЛИ.

Аннотация. Ўсиш ва ривожланишнинг содда модели инсоларнинг танловлари иқтисодий узиш суратларига кандай тасир қилишини ва қолоқ мамлакатлар нега бой мамлакатларни кувиб ета олмаслиги сабабларини тушунишга катта хисса қўшди. Ўсиш ва ривожланишнинг содда модели технологик тараккиет иқтисодий субъектларнинг даромад олиш учун янги технологияларга инвестиция киритиш максадли фаолиятнинг натижасидир. Мақолада ҳам Ўсиш ва ривожланишнинг содда модели муҳим омил эканлиги мисоллар асосида таҳлил этилади.

Калит сўзлар: Соло , Харрод – Домар, Ramsey-Kass-Kormans, кесишган авлодлар, Mankiw-Rohmer-Weil ва Pol Romer моделлари, ekzogen, endogen, оралик товарлар, Якуний товарлар,Тадкикот ва ишланмалар тармоги,патент.

Иқтисодий узишнинг биринчи **Соло ва Харрод – Домар** моделларида иқтисодий узиш сурати пировард натижада боглик булиб бунда "тежамкорлик даражаси" ва "илмий тараккиет сурати" **ekzogen** параметрларидан фойдаланган. Тадкикотчилар эса иқтисодий узиш суратларини ички (**endogen**) омиллар билан асосламокчи эдилар, бунга сабаб жамгарма даражаси булган моделларда камчиликлар мавжуд эди. Ушбу моделлар ривожланаётган ва ривожланган мамлакатлар уртасидаги узиш даражаси ва суратларидаги доимий фаркларни тушунтириб бермади. **Ramsey-Kass-Kormans** ва кесишган авлодларнинг кейинги моделлари **ekzogen** жамгарма даражасининг етишмаслигини бартараф этди. Бирок, ушбу моделларда илмий тараккиет сурати ekzogen булиб колди, шу сабабдан улар мамлакатлараро фаркларни тушунтира олмадилар. Иқтисодий узишни "**капитал**" тушунчасини белгилаш ва ишлаб чикариш функциясига инсон капиталини киритиш моделлари---- **Mankiw-Rohmer-Weil** модели ҳам узиш суратлари ва ривожланиш уртасидаги фаркларни тушунтириб беролмайди, хатто турли мамлакатлар инсон капиталидаги фаркларни хисобга олгандан кейин ҳам. Ишлаб чикариш функциясига илмий тараккиетнинг

узгарувчисини бевосита киритишга уринишлар даромадларнинг чекланишига олиб келди. Доимий даромадли мукамал ракобат шароитида компаниянинг даромадлари тулик меҳнат ва капитални тулашга сарфланди. Бундай шароитда **Pol Romer** технологик тараккиет суратларини тушунтириш учун моделларда монополистик ракобатдан фойдаланишни таклиф килди. Усиб бораётган товар хилма- хиллиги модели (**Pol Romer модели деб хам аталади**) "Иктисодий ривожланиш муаммоси: эркин тадбиркорлик оркали иктисодий ривожланишни урганиш " конференциясида такдим этилди.

Моделнинг асосий тахминлари: Модел епик иктисодиетни куриб чиқади. Фирмалар уз фойдаларини максимал даражада оширадилар, истемолчилар эса фойдалилик даражаларини максимал оширадилар. Иктисодиетда учта тармок мавжуд:

1. **Оралик товарлар тармоги монополистик ракобат шароитида ишлайди**
2. **Яқуний товарлар тармоги мукамал ракобат мухитида ишлайди**
3. **Тадкикот ва ишланмалар тармоги ихтиро килинган махсулотларга патентларини оралик товарлар тармогида сотади.**

Моделдаги иктисодий усиш оралик товарлар сонининг купайиши хисобига содир булади. Чексиз яшайдиган шахс еки уй хужалиги моделда ходим ва истемолчи сифатида ишлайди. Турли авлодлар уртасида **altruistik** алокалар мавжуд деб тахмин килинади; қарор қабул килишда уй хужалиги нафақат хозирги ,балки келажакдаги авлодларнинг ресурслари ва эҳтиежларини хам хисобга олади.

Вакт t доимий равишда узгариб туради.

Моделда доимий хисобланган L меҳнат ресурслари ($L=const$) яқуний махсулот ишлаб чиқариш ва илмий – тадкикот ишлари тармоклари уртасида таксимланади:

$$L=L_Y+L_{RD}$$

Бу ерда L_Y - ишлаб чиқаришда қулланиладиган меҳнат ресурслари, моделда вақт утиши билан доимий булади, $L_Y=const$, L_{RD} – тадкикот ишчи кучи, $L_{RD}=const$.

Ишлаб чиқариш функцияси маржинал махсулдорликка, улчовнинг доимий даромадига эга ва **Dixit-Stiglitz** функциясидир.

$$Y_t=AL_y^{1-a} \int_0^{N_t} x_j^a dj$$

Бунда Y_t – якуний махсулотнинг чикиши, A – иктисодиетдаги технологик унумдорлик даражаси, $A=const$, α – оралик товарнинг чикиш эгилувчанлиги, $0 < \alpha < 1$, $\alpha=const$, x_j – ишлатилган j -чи оралик махсулот микдори, N_t - иктисоддаги оралик махсулот микдори бир вақтнинг узиди t .

Жисмоний капитал K хар бир ишлаб чиқариш сиклида тулик фойдаланиладиган оралик махсулотлар йигиндисига тенг.

$$K_t = \int_0^{N_t} x_j dj$$

Моделдаги якуний махсулот ишлаб чиқариш бирлиги нархи: $P=1$. Бунда, оралик махсулотнинг нархи якуний махсулот нархига нисбати сифатида

берилган: $p_j = \frac{P_j}{P}$

Реал иш хакки--- $w = \frac{W}{P}$

Моделдаги инвеститсия I жамгармага тенг S ва миллий ҳисоблар идентификатори тизимидан ҳисобланади

$$I_t = K = Y_t - C_t$$

Бунда $C_t=c_tL$ – умумий истемол, c_t – бирлик учун истемолнинг вақтдаги меҳнати t , K – капиталнинг вақт ҳосиласи.

Якуний махсулотлар сектори мукамал рақобат шароитида ишлайди. Якуний махсулот ишлаб чиқарувчи фирманинг вазифаси қуйидагилардан иборат:

$$AL_y^{1-a} \int_0^{N_t} x_j^a dj - \int_0^{N_t} p_j x_j dj - wL_y \rightarrow \max_{x_j, L_y}$$

Моделдаги патент монополияга бир турдаги оралик махсулот ишлаб чиқариш ҳуқуқини беради. Патентнинг нархи монополист фирманинг келажакдаги дисконтланган фойдасининг қийматига тенг. q – патентнинг нархи, r = фоиз ставкаси.

$$q = \pi_x \int_t^\infty e^{-\int_t^s r_v dv} ds$$

Бутун жамият туктаи назаридан оптимал узиш суратлари қуйидаги марказий режалаштириш муаммосини ҳал қилиш натижасида топилади.

$$\max \int_0^{\infty} \frac{C^{1-\theta}}{1-\theta} e^{-\rho t} dt$$

$$\text{Бунда: } K = Y_t - C_t = K_t^a A L_Y^{1-a} N^{1-a} - C_t$$

$$N = b L_{RD} N_t$$

$$L_Y + L_{RD} = L \text{ булса.}$$

Иктисодий усишнинг олдинги моделларида (масалан, АК модели, кесишувчи авлодлар модели, Ramsey-Kass-Kopmans модели) иктисодий агентларининг фойда олиш мақсадида янги технолошияларга сармоя киритиш буйича мақсадли фаолияти очиб берилмаган. Pol Romer модели бу камчиликни инвестиция харажатлари ва фойдаларини аниқ акс эттириш орқали бартараф этади. Шунинг учун моделдаги иктисодий усиш **ekzogen** берилган узгарувчи эмас, балки шахснинг қарорлари натижасидир, бу унинг шубҳасиз афзаллиги.

Jo'rayev Sirojiddin Muxiddin o'g'li

Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti, magistranti

SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI RIVOJLANISHNING ASOSIY TENDENSIYALARI VA YONDASHUVLARI.

Annotatsiya. Dunyoda soliq ma'muriyatchiligini rivojlantirishning hozirgi tendensiyalari va soliqqa tortishning yangi yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Bu yondashuvlar turli mamlakatlardagi iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy sharoitlarning o'zgarishiga qarab rivojlanmoqda hamda yanada samaraliroq va adolatli soliqqa tortishga erishishga asos bo'lmoqda. Soliqqa tortishni raqamlashtirish, xalqaro soliq islohotlari va ekologik soliqlar kabi yondashuvlarga misollar ushbu maqsadlarga erishish uchun qo'llaniladigan chora-tadbirlarning xilma-xilligini ko'rsatadi. Soliq tizimidagi bu o'zgarishlarning soliq to'lovchilarga ta'sir ko'rsatishi ortidan soliq siyosati va soliqqa tortish bo'yicha izlanishlar ortib bormoqda.

Kalit so'zlar: soliq ma'muriyati, soliqqa tortish, raqamli soliqqa tortish, xalqaro soliqqa tortish, ekologik soliqqa tortish, soliqni soddalashtirish, ijtimoiy adolat, soliq islohoti

Bugungi kundagi jahon soliq ma'muriyati va soliq tizimlari tez o'zgarib borayotgan iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy sharoitlarga mos ravishda jiddiy o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Ushbu o'zgarishlar mamlakatlar va soliq